

Jenni Sakari

TUKIVIITTOMAT KOMMUNIKAATIOTA TUKEVANA
MENETELMÄNÄ PÄIVÄKODISSA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2020

TUKIVIITTOMAT KOMMUNIKAATIOTA TUKEVANA MENETELMÄNÄ PÄIVÄKODISSA

Sakari, Jenni
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Huhtikuu 2020
Sivumäärä: 32
Liitteitä: 1

Asiasanat: viitottu puhe, viittomakieli, puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio

---

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tarkastella Huittislaisen päiväkodin tukiviittomien käyttöä ja toiminnallisesti tukea ja ohjeistaa päiväkodin henkilöstöä innostumaan ja motivoitumaan tukiviittomien käytöstä. Työn tuloksena syntyi tukiviittomien materiaalipaketti, joka on suunnattu juuri työni kohteena olevalle päiväkotiryhmälle.

Opinnäytetyön teoriassa käsittelin varhaiskasvatuksen lisäksi varhaiskasvatuksen erityisyyttä ja tukiviittomia kommunikaatiota tukevana menetelmänä niin lapsen, aikuisen kuin päiväkotiryhmän näkökulmasta. Tässä työssä käytän työni kohteena olevasta päiväkodista ja ryhmästä yleisiä nimityksiä tietosuojaan säilyttämiseksi. Sen takia päiväkodin tai ryhmän nimeä ei tulla mainitsemaan työssä.

Kommunikaation erilaiset menetelmät ovat entistä enemmän käytössä päiväkodeissa. Vaikka päiväkodissa ei olisi haasteita vuorovaikutuksessa tai kommunikaation kehityksessä, päiväkodeissa käytetään struktuuria ja kuvia helpottamaan arkea ja päivärytmiä. Tukiviittomat yleistyvät myös päiväkodeissa, sillä tukiviittomiin liittyy entistä enemmän oppimismateriaaleja ja tietoisuus niiden käytöstä lisääntyy. Siksi tukiviittomien käyttö kommunikaatiota tukevana menetelmänä on ajankohtainen aihe tutkittavaksi.

SPEECH SUPPORTING SIGN AS A SUPPORTING METHOD IN COMMUNICATION

Sakari, Jenni

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in social services

April 2020

Number of pages: 32

Appendices: 1

Keywords: sign language, signed speech, speech supporting sign as a supporting method in communication

---

The purpose of this thesis was to evaluate signed language and its use at nursery in Huittinen city. My purpose was to support and guide people in nursery to be more active and inspired to use sign language in their work place. As a result of this work I made material package which is aimed to exactly to this kindergarden group.

In theory of my thesis I processed early childhood education and the special needs that children might have when they have problems with communication. The work process sign language in different perspective: how sign language affects lives if you are child, adult or in daycare. As a protection of my orderer I will not mention the nursery's name in this work and will use only common names of nursery or the daycare group.

Different kinds of methods in communication are more and more used in nurseries. Although there might not be any problems or challenges with interaction, daycare centers are using more and more structure and photos to help children understand daily rhythm. Also speech supporting sign is becoming more common in nurseries and there are more material and support available. That's why speech supporting sign as a supporting method in communication is timely subject.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	VARHAISKASVATUS	6
2.1	Kielten rikas maailma.....	6
2.2	Yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma	7
3	VARHAISERITYISKASVATUS	8
3.1	Lainsäädäntöä varhaiserityiskasvatuksessa	8
3.1.1	Varhaiskasvatuslain tavoitteet	9
3.2	Erityislapsi ryhmässä.....	9
3.2.1	Lapsen erityisyys ryhmässä	11
4	LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS.....	12
4.1	Lapsen kielelliset haasteet	14
4.1.1	Havainnointi ja tunnistaminen.....	14
4.2	Kielellisen kehityksen tukeminen	16
5	TUKIVIITTOMAT	17
5.1	Tukiviittomat yleisesti.....	18
5.2	Mistä tukiviittomat koostuvat?	19
5.3	Tukiviittomien tehtävä	20
6	TUKIVIITTOMAT KOMMUNIKOINNIN TUKENA PÄIVÄKODISSA	21
6.1	Lapsi tukiviittomien käyttäjänä.....	21
6.2	Aikuinen tukiviittomien käyttäjänä.....	22
6.3	Tukiviittomat päiväkodissa.....	23
6.4	Toiminnan tukeminen päiväkodissa.....	24
7	TOIMINTA PÄIVÄKODISSA	26
7.1	Tutustuminen	27
7.2	Luonnolliset viittomat	28
7.3	Päävärit, eläimet ja ajankohtaiset lorut.....	28
7.4	Päivittäiset toiminnot.....	29
7.5	Kertausta ja uuden oppimista.....	29
8	POHDINTA	30
	LÄHTEET	33
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Jokaisella on oikeus puhua ja ilmaista itseään. Ymmärretyksi tuleminen edellyttää toimivia kommunikaatiokeinoja. “Vuorovaikutus ja kommunikointi muiden ihmisten kanssa kuuluvat ihmisoikeuksiin ja ovat siksi loukkaamattomia” (Opas kommunikoinnin apuvälinepalveluihin 2020, 3). Puhe ja siihen liittyvät erilaiset kommunikoinnin keinot ovat meidän arkipäivää. Kuitenkin joillekin puheen ja sen tuottaminen tuottaa erityisiä haasteita ja siihen tarvitaan apuvälineitä ja keinoja.

Päiväkodissa tarkastelemme puheen kehitystä ja sen tuomia oppimisen osa-alueita päivittäin. Esimerkiksi päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa on oma teema nimeltään kielten rikas maailma, joka keskittyy kielen oppimiseen ja sen rikastamiseen. Kaiken toiminnan lähtökohtana on vuorovaikutus ja ymmärtämisen sekä ymmärretyksi tuleminen. Päiväkodissa kiinnitetään erityistä huomiota kielen kehittymiseen, sillä se on yksi suurimmista osista Valtakunnallista varhaiskasvatussuunitelmaa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella varhaiskasvatusta ja erityisesti varhais-
ityiskasvatusta kielellisestä näkökulmasta. Työni tarkoituksena on havainnoida Huit-
tisten kaupungin yhden päiväkodin ryhmän valmiuksia tukiviittoa ja kommunikoida
lapsille, sekä tuottaa heille materiaalipaketti tukiviittomista heidän tarpeidensa mu-
kaan. Työni sisältää teoriaosuuden lisäksi toimintakertojeni työvaiheet sekä lop-
pupohdinnan.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, joka painottuu erityisesti pedagogiikkaan. Varhaiskasvatus meillä Suomessa kattaa lapsen varhaislapsuuden ikäkaudet 0-6- vuotiaana. (Opetushallituksen [www-sivut](#) 2020). Varhaiskasvatusta päiväkodissa antavat ryhmässä olevat aikuiset, varhaiskasvatuksen opettaja sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitajat. Lisäksi ryhmässä voi olla joko henkilökohtainen tai koko ryhmän tukena oleva avustaja.

Varhaiskasvatusta voidaan antaa useassa eri muodossa. Suomessa varhaiskasvatusta voidaan antaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä erilaisissa avoimen palvelun päiväkotitoiminnoissa. “Kunnissa varhaiskasvatus ja sen jälkeen tarjottava perusopetus muodostavat yhtenäisen kasvun, kehityksen ja oppimisen jatkumon” (Kuntaliiton [www-sivut](#). 2020.). Varhaiskasvatuksen järjestäminen onkin kunnan erityinen tehtävä.

Pedagoginen varhaiskasvatus sisältää taitoja ja tietoja, joita lapset varhaiskasvatuksessa saavat ja jotka antavat valmiudet esimerkiksi kouluun. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa päiväkodissa tehtävää työtä. Erityisesti varhaiskasvatuksen opettajalle varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä työväline suunniteltaessa päivätoimintaa ja ryhmän pedagogiikan toteutumista. Varhaiskasvatussuunnitelma on jaettu eri osa-alueisiin ja tasoihin. Suunnitelman tasot sisältävä varhaiskasvatussuunnitelmat, joita tehdään niin valtakunnallisesti kuin yksilöllisestikin. Lisäksi “vasu” sisältää pedagogiikan toteuttamisen osa-alueet, jotka ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn.

2.1 Kielten rikas maailma

“Kieli määrittänyt inhimillisessä vuorovaikutuksessa keskeiseksi tekijäksi, joka mahdollistaa paitsi omien ajatusten, tunteiden, tarpeiden ja mielipiteiden ilmaisemisen myös tiedon, havaintojen ja ajattelun jäsentämisen” (Ahonen 2017, 165). Opinnäytetyöni

kannalta varhaiskasvatussuunnitelman tärkein osa on kielten rikas maailma, joka edistää lapsen kasvua ja kehitystä ympröimällä lapsi rikkaalla kielellä. Rikas kieli ei välttämättä tarkoita kieliopillisesti tai muuten erityisen tarkkaan mietittyjä sanavalintoja, vaan ratkaisevaa on vuorovaikutus. Aikuisen ja lapsen yhteinen juttelu on kehittävä, vaikka lapsi ei itse osaisikaan vielä vastata. Kielen kehittyminen vaikuttaa olennaisesti lapsen kasvuun ja kehittymiseen kuten oppimiseen, sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittymiseen sekä tunnetaitoihin. (Ahonen 2017, 166.)

Kielten rikas maailma osaamisalueeseen sisältyy vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavarasto sekä kielitietoisuuden kehittyminen (Ahonen 2017, 139-192). Jokainen osa-alue sisältää vielä tavoitteita, joihin varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi nojata toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa. Esimerkiksi kielen ymmärtämisen taidoissa tavoitteena on keskusteleminen, kuvaileva ja tarkkan kielen käyttäminen sekä kuvien, esineiden ja tukiviitomien hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa (Ahonen 2017, 170).

2.2 Yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 määrää, että kunnan on järjestettävä jokaisella lapsella yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelman teko päivähoidossa. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään päivähoitopaikasta tai päivähoidon tarjoajasta riippumatta. Suunnitelma kuuluu osaltaan pedagogisen dokumentointiin, jonka avulla lapsen kehityksestä, elämän eri osa-alueista ja oppimisesta saadaan konkreettista tietoa, jota voidaan käyttää apuna toiminnansuunnittelussa ja lapsen kehityksen tukemisessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa päiväkodin varhaiskasvatuksen opettaja. Päiväkotiryhmän muu henkilöstö osallistuu lapsen toiminnan arviointiin ja havainnointiin ja näin ollen osakseen tukee suunnitelman koontia. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet. Laadinnassa ovat mukana varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi myös lapsi itse, sekä lapsen huoltajat.

3 VARHAISERITYISKASVATUS

Varhaiserityiskasvatus on varhaiskasvatuksen yksi osa, jota tarjotaan tuen tarpeen mukaan. Varhaiserityiskasvatus toteutuu varhaiskasvatuksen kaikissa toimintaympäristöissä ja sen muoto riippuu lasten erilaisista tuen tarpeista sekä niistä haasteista, jotka vaativat erityistä huomioimista. Pulmat ja haasteet näkyvät arjen monissa tilanteissa, ja vaativat erityistä osaamista sekä huomioimista opettajan, että lastenhoitajien työssä. Pienten lasten ryhmissä aikuisten on oltava erityisen tarkkaavaisia lapsen kehityksessä, jotta erilaiset haasteet voitaisiin kartoittaa heti, kun ne alkavat lapsessa näkyä. Aikuisten tehtävä onkin havainnoida ja tutkia lapsen kehitystä säännöllisesti.

Apuna varhaiserityiskasvatuksessa on varhaiskasvatuksen erityisopettaja. “Sekä varhaiskasvatuksellista, että erityispedagogista tietoa ja osaamista tarvitaan, kun lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita varhaiskasvatuksen ympäristössä ja toiminnassa arvioidaan ja toimintaa suunnitellaan” (Heinämäki 2004, 48). Varhaiskasvatuksessa erityisopettaja toimii kunnasta riippuen eritavalla. Pienissä kunnissa varhaiskasvatuksen erityisopettajia saattaa olla vain yksi, joka valvoo, hoitaa ja auttaa jokaisessa kunnan päiväkodissa tasapuolisesti. Kunnan mahdollisuuksien mukaan päiväkodissa voi olla oma resurssi erityisopettaja, joka on vain tämän päiväkodin käytössä.

Erityisopettaja toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa ryhmässä tapahtuvaa erityispedagogiikkaa. Erityisopettajan tehtäviä varhaiskasvatuksessa on esimerkiksi toimia varhaiskasvatuksen suunnitelmien tavoitteiden saavuttamiseksi, vastata kuntoutussuunnitelmasta ja lapsen yksilöllisestä varhaiskasvatussuunnitelmasta (yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa) sekä olla aktiivisena toimijana lasten tuen tarpeen toteuttamisesta. (Huhtanen 2004, 16.)

3.1 Lainsäädäntöä varhaiserityiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusta ohjaa lait ja ohjeistukset, jotka määrittelevät varhaiskasvatuksen toimintaa. Lakeja ja ohjeistuksia on paljon, mutta tämän työn kannalta on

huomioitavaa ohjeistukset, jotka liittyvät erityiskasvatuksen piiriin. Pääasiallinen varhaiskasvatusta ohjaava dokumentti on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2018), joka velvoittaa kuntia ja päiväkoteja. Varhaiserityiskasvatuksen osalta täytetään samat Suomessa olevat varhaiskasvatukseen liittyvät lait. Varhaiserityiskasvatus tuo kuitenkin omat piirteensä laissa määriteltäviin toimintoihin ja opetukseen: lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kiinnitetään erityistä huomiota ja se tehdään erityistä huolellisuutta noudattaen, moniammatillisen yhteistyön kokoaminen ja yhteistyötä kehitetään entisestään sekä henkilöstön ammattitaito ja lukumäärä vaikuttavat ryhmään, jossa varhaiserityiskasvatus on päivittäin läsnä.

3.1.1 Varhaiskasvatuslain tavoitteet

Erityiskasvatuksen näkökulmasta varhaiskasvatuslaissa tärkeimmät kohdat löytyvät varhaiskasvatuslain tavoitteista. Tavoitteena on esimerkiksi edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Eli tarpeen mukaan, tarjota lapselle ikätason ja kehityksen tason mukaista tukea, mikäli lapsen omat taidot ja kehityksen osa-alueet niitä vaativat. Tärkeää erityiskasvatuksen kannalta on myös tavoite, jossa tulisi tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen opettajana tulisi havainnoida ja arvioida lasten tarpeita ja kehitystä, jotta pystyy tunnistamaan kohdan jolloin lapsi tarvitsee enemmän yksilöllistä tukea kuin muut (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540).

3.2 Erityislapsi ryhmässä

Useassa Suomen kunnassa on käytössä malli kolmiportaisesta tuesta, vaikka sitä ei ole kirjattuna uuteen varhaiskasvatuslakiin. Kuvassa 1 on kuvattu kuinka tuki jakautuu kolmeen eri askelmaan ja kaikki tuen muodot ovat mahdollisia sekä varhaiskasvatuksessa, että esiopetuksessa. Yleisen tuen piiriin kuuluvat kaikki varhaiskasvatuksessa olevat lapset. Yleinen tuki tarjoaa päivähoidon alussa lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä lapsen, huoltajan ja kasvatushen-

kilöistön kanssa. Henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan esimerkiksi vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja asiat, joita harjoitellaan kotona, sekä päivähoitossa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on suunnitelma siitä, miten varhaiskasvattajat toimivat lapsen hyvän kehityksen edistämiseksi ja turvaamiseksi.

Kuva 1. Huittisten kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (Huittisten kaupungin www-sivut 2020.)

Mikäli yleinen tuki ei ole lapsen kehityksen kannalta riittävä, on kunnan mahdollista tukea lasta tehostetusti. Tehostettu tuki vaatii aina kasvatushenkilöstön tai vanhemman huolen heräämisen, jonka seurauksena lapsi tarvitsee säännöllisempää ja pitkäjänteisempää tukea. Varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi tehostetussa tuessa lasta havainnoidaan enemmän ryhmässä ja havainnoinnin perusteella lapselle laaditaan pedagoginen arvio, jossa kerrotaan lapsen mahdollisista tuen tarpeista. Pedagogisen arvion lapselle tekee päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja. Arvion jälkeen koontuu monialainen työryhmä (sisältäen erityisopettajan, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen opettajan), joka käsittelee yhdessä pedagogisen arvion ja päättää lapsen siirtämisestä tehostettuun tukeen. Päätöksen jälkeen laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa tehostetun tuen suunnitelma.

Erityinen tuki on kolmiportaisen tuen viimeinen porras. Erityinen tuki otetaan käyttöön, kun yleinen tuki ja tehostettu tuki on todettu riittämättömäksi. Erityisen tuen aloittamiseksi varhaiskasvatuksen opettaja laatii pedagogisen selvityksen yhdessä huoltajien ja erityisopettajan kanssa. Lisäksi selvitystä täydennetään asiantuntijoilla esimerkiksi psykologilla tai lääkäriä. Huoltajat hakevat mahdollisuutta erityiseen tukeen hakemuksen perusteella, jonka myöntää kaupungin sivistysjohtaja.

3.2.1 Lapsen erityisyys ryhmässä

Kun tarkastellaan erityislapsia ryhmässä, tullaan väistämättä tarkastelemaan paljon puhuttuja ryhmäkokoja. Ryhmän koot vaikuttavat niin ”tavallisessa” ryhmässä, mutta erityisesti mikäli ryhmään liitetään erityistä tukea tarvitseva lapsi. Päiväkotiryhmän koko voi olla jopa 22-lasta, lisättynä ryhmään sisältyvät erityislapset (mikäli erityislapsen monipaikkaisuutta ei ole otettu huomioon).

Lapsen kanssa työskenneltäessä kaiken lähtökohtana on lapsen yksilöllisyyden ymmärtäminen. Yksilöllisyyden ymmärtäminen tuo mukanaan myös erilaisuuden ymmärtämisen, sen arvostamisen ja jossain tapauksissa jopa kestäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen työntekijät joutuvat tutkimaan lapsen kehitystä, kieltä ja valmiuksia vuorovaikutukseen ja oppimiseen. Lapsiryhmän tehtävä on sosiaalista lapsi ja tehdä hänestä sen yhteisön jäsen, johon hän kuuluu. Ryhmä opettaa lapsia vuorovaikutukseen ja ajattelemaan toisiaan sekä myös itseään. Ryhmä auttaa myös näkemään ihmisten erilaisuuden (Pihlaja & Viitala 2018, 201-205.)

Lapset joilla vaikeuksia tulla ymmärretyksi tai ymmärtää asioita, jäävät paljon vaille kokemuksia, joita päiväkodin ympäristössä saadaan. Sen lisäksi, että erityinen lapsi voi jäädä ulkopuolelle ryhmästä ja tulla väärinymmärretyksi, voi lapsen oppiminen häiriintyä ja lapsi ei opi muun ryhmän tahtiin. Ryhmän henkilökunnalla on suuri rooli kannatella ryhmässä erityistä lasta, jotta lapsi pysyy ryhmän mukana ja saa tarvittavan tuen ja avustuksen ryhmässä toimimiseen.

Kaikenlainen erityisyys päiväkotiryhmässä vaatii muutoksia varsinkin henkilökunnalta. Strukturointi ja ennakointi auttavat kaiken haasteisia lapsia ymmärtämään ja pysymään kärryillä päivän kulusta. Haasteista riippumatta ryhmän aikuisten tulee olla selkeitä ja ymmärtäviäisiä ja auttaa lasta ymmärtämään tarvittavat asiat. Kehuminen ja kannustaminen kuuluvat myös jokaiseen ryhmään, mutta nousee suurempaan rooliin erityisryhmässä.

4 LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS

Lapsen kielenkehitys alkaa jo vauvaiässä, kun lapsi alkaa kuuntelemaan ja tarkkailemaan omien vanhempiensa puhetta. Arjessa tapahtuvat eri tilanteet ovat niitä tilanteita, joissa lapsen kieli kehittyy ja kasvaa. Varhaisimmat vuorovaikutuskokemukset ovat todella tärkeitä, sillä ne vaikuttavat tulevaisuuden taitoihin, kiinnostukseen ja kokemukseen siitä, miten lapsi oppii puhumaan ja käyttämään kieltä. Vanhempien rooli lapsen kanssakäymisen kanssa luo tarpeelliset tukirakenteet lapsen kehitykselle. Lapsen pitää ottaa kontaktia ja luoda erilaisia tilanteita olla läsnä, kuunnella ja toimia yhdessä. (Papunetin [www-sivut](#) 2020).

Puheen kehityksen viivästymää on Aivoliiton tutkimuksen mukaan jopa 19 prosentilla lapsista. Tämä tarkoittaa sitä, että kehityksellinen kielihäiriö vaikuttaa noin 270 000 henkilön elämään päivittäin. Lapsen kielelliset häiriöt muuttavat arjen rakenteita, niin kotona kuin päiväkodissa. Vaikutukset näkyvät sisaruksissa, vanhemmissa, lähisukulaiaissa sekä päiväkotiryhmässä. (Aivoliiton [www-sivut](#) 2020). Huomattavaa on, että pojilla kehityksellistä kielihäiriötä on yleisesti enemmän kuin tytöillä (Käypähoito [www-sivut](#) 2019).

Taulukossa 1 on kuvattu puheen kehitys varhaislapsuudesta lähes kouluikään. Varhaiset vuorovaikutuksen ensiaskeleet ovat pienen vauvan jokeltelut, katsekontaktit ja ilmet. Kolmen vuoden iässä lapsen puheen tulisi olla jo lähes kokonaan ymmärrettävää ja lauserakenteet pidempiä. Kieli kehittyy nopeasti vuoden iästä eteenpäin, jolloin on mahdollista havaita muutoksia sen kehityksessä. “Kielen oppiminen vaatii

kuuntelemista. Mikäli lapsi ei kuule, ongelmat voivat alkaa näkyä jo hyvinkin aikaisessa vaiheessa” (Aussie Deaf Kids [www-sivut](http://www.aussiedeafkids.com)).

8 kk	Monipuolista jokeltelua, lapsi pyrkii kontaktiin toisten kanssa
12-15 kk	Kyky käyttää eleitä ilmaisun tukena.
18 kk	10-12 merkityksellistä sanaa sekä kiinnostus erilaisiin ääniin ja puheeseen.
24 kk	Sanaliittojen ja ensilauseiden ilmaantuminen, lapsi on kiinnostunut kuulemastaan puheesta. Lapsella voi olla käytössä jo jopa 200 sanaa ja käyttää 2-sanaisia ilmaisuja.
36 kk	Puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää. Lapsi käyttää yli 300 sanaa ja osaa puhua 2-4 sanan lauseita.
4v	Puhe on ymmärrettävää ja artikulaatio suhteellisen selvää. Haasteita voi olla kirjaimissa r ja s. Osaa taivuttaa verbin persoona- ja aikamuotoja.
5v	Artikulaatio on selvää. Taivutusmuotojen perussäännöt hyvin hallinnassa. Osaa käyttää sivu- ja peruslausetyyppejä.

Taulukko 1. Launonen & Korpijaakko- Huuhka 2009, 42 sekä Takala & Sume, 2016, 18.

“Lapsen leikki on usein avain hänen kehitykseensä ja heijastelee myös kielenkehitystä” (Takala & Sume 2016, 10). Lapsen kehittymistä arvoitaessa on myös hyvä arvioida ja havainnoida lapsen leikkiä, sillä mikäli lapsi omaa vähäisen sanavaraston omat näkemykset, kokemukset ja kyvyt saattavat näkyä myös leikissä. Leikin tärkeys kielenkehityksen kehittymisen ja tukemisen kannalta on erityisen tärkeää. “On kuitenkin todettu, että kielihäiriöiset lapset leikkivät usein lyhyempiä jaksoja kuin ikätoverinsa” (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2003, 233). Leikin pituus on verrattavissa hyvin lapsen mielikuvitukseen. Kun kieli kehittyy myös mielikuvituksen määrä ja laatu kasvaa. Näin ollen sisäisten mielikuvien taito voi olla vähäisempää ja hankalampaa mikäli kieli ei ole vielä kehittynyt.

4.1 Lapsen kielelliset haasteet

4.1.1 Havainnointi ja tunnistaminen

Varhaiskasvatuksen opettaja ja ryhmän lastenhoitajat havainnoivat ja arvioivat lapsia kehityksen ja oppimisen näkökulmasta päivittäin. Jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää tavoitteita, joiden pohjalta varhaiskasvatuksen opettaja suunnitelee ja toteuttaa ryhmän toimintaa. Pienryhmiä muodostetaan sen mukaan, miten tuen tarpeet kohdentuvat ja pienryhmien toiminta sisältää heille sopivaa toimintaa.

Varhaiskasvatuksessa huomataan lapsen tuen tarpeet havainnoimalla lasten leikkiä ja päivittäisiä toimintoja päiväkodissa. Näiden havaintojen pohjalta (sekä vanhempien havaintojen) voidaan huomata lapsen tuen tarve. Lapsen tuen tarpeet tulevat usein esille käyttäytymisen haasteina tai pulmina. “Haasteita voi olla esimerkiksi käyttäytymisenä ikätason ylä- tai alapuolella, fyysisen tuen tarpeella, voimakkaissa tunnereaktioissa tai esimerkiksi puuttellisilla sosiaalisilla- tai kommunikaatiotaidoilla” (Huhtanen 2004, 64).

Lapsen pulmat nousevat esiin arjen toiminnoissa, kun hän ei ymmärrä annettuja ohjeita, käyttää niukasti tai väärin kielellisiä ilmaisuja tai vuorovaikutus toisten lasten ja aikuisten kanssa on ongelmallista. Aikuisen voi olla joskus vaikeaa huomata pienen lapsen puheen kehityksen häiriöt. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014, 118 & 131.) kirjassa mainitaan, että kielellisen kehityksen häiriön merkkejä voivat olla esimerkiksi:

- Niukka puhe tai puhumattomuus
- Puheen rytmin häiriöt tai artikulaatio virheet
- Kielellisten ohjeiden ymmärtämisen vaikeus tai toimimattomuus
- Pienellä lapsella kontaktin puuttuminen ja ympäristön seuraamattomuus
- Vaikeus tunnistaa tuttuja esineitä ja asioita nimeltä (esim leluja). (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014. 118&131).

Huoli lapsen kielen kehittämisestä syntyy ensimmäisenä kotona, varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa. Vanhemmat ovat voineet kiinnittää huomiota lapsen kehittymiseen jo aiemmin, mutta eivät ole osanneet tunnistaa sitä kielen kehityksen viivästymäksi. On kuitenkin tärkeää, että huolen aiheuttavat piirteet huomataan mahdollisimman varhain, jotta tukitoimet kielen kehittämiselle voidaan aloittaa heti. Pääasiassa tukitoimet voivat olla puheterapeutin arviointi ja tutkimus, jonka perusteella puheterapeutti voi määrätä puheterapiaa. Lisäksi on tarvittaessa myös terveydenhuollon psykologi voi arvioida lapsen kehitystä.

Taulukossa 2 on kuvattu kielenkehityksen piirteitä, jotka antavat aiheutta erityiseen seurantaan ja huoleen. Seuranta tehdään niin päiväkodiss kuin kotonakin ja huoli kehittämisestä tulee ottaa vakavasti. Päiväkodin henkilöstö tekee vanhempien kanssa yhdessä päätöksen hakea tukea ja neuvoja kielen kehittymisen haasteisiin. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014, 131)

1-vuotiaat	Lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen Lapsen on vaikeaa saada kontaktia Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä Lapsen jokeltelu on vähäistä, yksipuolista tai sisältää niukasti konsonantteja
2-vuotiaat	Lapsella on alle 10 sanaa sanavarastossa Lapsi ei muodosta kahden sanan lauseita Lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin
3-vuotiaat	Lapsi ei taivuta sanoja Lapsi ei noudata kaksiosaisia ohjeita tai ymmärtää ne väärin Lapsella on suppea tuottava sanasto Sanojen äänneasu on selvästi puuttellinen
4-6-vuotiaat	Lapsella on puutteita vuorovaikutus- ja keskustelutaidoissa Lapsen käyttämät lauserakenteet ovat yksinkertaisia Lapsi ei osaa kertoa näytetystä kuvasta Esineiden ja asioiden kuvaileminen on epätarkkaa tai virheellistä

Taulukko 2. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014, 131.)

4.2 Kielellisen kehityksen tukeminen

Kunnan terveydenhuollon tukitoimien lisäksi päiväkodin aikuistet voivat vaikuttaa hurjasti siihen, miten lapsen kielen kehityksen piirteet näkyvät päivähoidossa ja miten niiden kehittämistä voidaan tukea ja helpottaa. Kielellisesti kehittymätön lapsi kokee paljon turvattomuutta, väärin ymmärretyksi tulemistä tai vuorovaikutuksen puutetta. Nämä tunteet liittyvät vahvasti myös lapsen itsetunnon kehittymiseen ja vaikuttavat näin ollen myös lapsen muuhun kasvuun ja kehitykseen.

Päiväkodin oppimisympäristö on keskeinen osa lapsen kielellisen kehityksen tukemista. Häiritsevä, hallitsematon ja huonosti rakennettu tila vaikeuttaa kaikkien lasten keskittymistä ja kykyä oppia uusia asioita. “Fyysisellä rakenteella vaikutamme myös siihen, miten lapset saavat onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia” (Pihlaja & Viitala 2018, 202). Lapsen onnistumisen kokemukset ja osalliseksi tuleminen vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja innostaa lasta kokeilemaan omien rajojensa puitteissa uusia asioita.

Päiväkodin työntekijä voi vaikuttaa monella tapaa tilanteeseen, jossa lapsi pääsee kehittämään omaa kieltään. Erilaisia keinoja sturkuroinnista omaan kieleen ovat käytössä yleisesti jokaisessa päiväkodissa, mutta niihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, kun lapsella on kielellisiä tuen tarpeita. Ympäristön lisäksi, työntekijän pitää hallita iso joukko lapsia erilaisissa ryhmätoiminnoissa ja antaa kaikille mahdollisuus vuorovaikutukseen, osallisuuteen ja oppimiseen.

Lapset, jotka kärsivät kielen kehityksen vaikeuksista, eivät tarvitse yltiömäistä puheen runsautta tai puhetulvaa. Tärkeämpää on, että lapsi ymmärtää suunnatun puheen ja saa siitä helposti selvää. Toistot ja lyhyet ohjeet takaavat myös niille lapsille mahdollisuuden ymmärtää, jotka eivät saa pitkistä lauseista ja ohjeista kiinni. Ohjeet ja toimintamallit tulisi olla sellaisia, jotka tukevat lapsen omaa ilmaisua ja kielen rikastamista. Lisäksi on lapsen mielekkyyden ylläpitäminen kyselemällä ja osoittamalla kiinnostusta, saa lapsen itse innostumaan oppimisesta. (Pihlaja & Viitala 2014, 204).

Kasvatuskumppanuus on liitettävissä suoraan lapsen erityisyyden tukemiseen ja tuen tarpeisiin vastaamiseen. Lasta tuetaan päiväkodissa monella tapaa esimerkiksi

järjestelemällä toimintaa tuen tarpeen vaatimalla tavalla ja pohtimalla, miten opetus järjestetään. Kun lapselle tuotetaan erilaisia tukitoimia päiväkodissa, on kasvatuskumppanuus entistä enemmän tärkeässä roolissa kuin yleisen tuen piirissä olevilla lapsilla. ”Lapsen moniulotteinen arviointi edellyttää kokonaiskuvan muodostamista lapsesta erilaisissa ympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa, ja vanhempien oman lapsensa tuntemus on arvokasta asiantuntijuutta” (Heinämäki 2004, 30).

Kielellistä kehittymistä tuetaan päiväkodissa herkästi, sillä sen havainnointi ja huomaaminen tulee yleensä esille helposti päiväkodissa. Lähes jokaisessa päiväkodissa on otettu käytäntöön erilaisia keinoja, joilla voidaan tukea kielen kehittymistä varhaisessa vaiheessa, vaikka kielen kehittymisen kanssa ei olisikaan mitään ongelmaa. Keinot tukemiseen ovat päiväkotiryhmä kohtaisia, riippuen päiväkodin henkilöstön ja lasten kiinnostuksesta ja keinojen toimivuudesta. Päivää rytmittää usein toimintoja kuvaavat kuvat, joista on lapsen helppo katsoa päivän kulku ja tapahtumien aikataulu. Kuvien lisäksi lapsen ymmärtämistä helpotetaan erilaisien elein, kuten tukiviittomin.

5 TUKIVIITTOMAT

Kommunikointi on vastavuoroista vuorovaikutusta kahden eri henkilön välillä. Kommunikointi voi tapahtua niin sanattomasti kuin sanallisestikin, esimerkiksi ilmeet ja eleet, kehon asennot ja katse ovat sanattomia kommunikaation välineitä. Kommunikointikyky kehittyy lapselle aiemmin kuin kielellinen kyky. Näin ollen kommunikointikyvyn kehitys luo pohjan ja edellytykset tulevalle kielen kehitykselle. (Huuhtanen 2011, 12-13). Kommunikoinnin häiriöt vaikeuttavat viestin lähettämistä tai sen ymmärtämistä. Kommunikointia voidaan helpottaa monella eri tavalla, niin lähettäjän kuin vastaanottajan toimesta. Kommunikointi avusteet jaetaan kahteen eri osaan niiden käyttötarkoituksen perusteella: ei-avusteinen kommunikointi sisältää eleet, viittomat, viittomakielen ja viitotun puheen, kun taas avusteinen kommunikointi

sisältää esineillä ja graafisilla merkeillä kommunikoinnin, merkit ja merkkijärjestelmät sekä esimerkiksi Bliss-kielen.

Ei- avusteinen kommunikointi ei sisällä erityisesti mitään apuvälineitä vaan se tapahtuu luonnollisesti ihmisen kehon erilaisilla viestillä. Kommunikointi tapahtuu eleilmaisun ja viittomakielen avulla. Viestin kertominen ei välttämättä tarvitse yhtäkään sanaa, vain kehonkielellä, ilmeillä ja eleillä sekä esimerkiksi koskettamalla ja johdattelemalla voidaan saavuttaa vuorovaikutus. Avusteisessa kommunikaatiossa apuvälineiden käyttö on perusedellytys. Erilaiset kuvat, symbolit ja piktogrammit auttavat viestinnässä. Päiväkodissa on käytössä paljon kuvia helpottamassa viestin ymmärtämistä sekä jollakin lapsilla voi olla käytössään kommunikaatiokansio.

Tukiviittomat ovat erittäin paljon käytössä oleva menetelmä joka perustuu ei-avusteiseen kommunikaatioon. Tukiviittomien käytön yleisyys selittyy sen helppoudella: “Kulkevathan kehomme, ilmeemme ja eleemme aina mukanamme, ja jos niiden käyttöön ei ole esteitä ne toimivat luonnollisina kommunikointivälineinä myös viittomisessa” (Huuhtanen 2011, 27). Tukiviittomien käyttö onkin lisääntynyt varhaiskasvatuksessa ja päiväkotimaailmassa. Niiden ohella käytetään myös muita kommunikaatiota helpottavia asioita, kuten kuvia ja symboleita.

5.1 Tukiviittomat yleisesti

Viittomakieli on laaja-alaisesti tunnettu viestinnän keino, silloin kun omat mahdollisuudet viestiä puheen avulla on heikentynyt. Tukiviittomat ovat osa viittomakieltä, mutta niiden tarve ja käyttö on yleensä hyvin erilaista kuin normaalissa viittomakielisessä vuorovaikutuksessa. Tukiviittomissa on niin ikään omat sääntönsä, kuin viittomakielessäkin, mutta tukiviittomat ovat helposti opittavissa sekä aikuisella, että lapsella.

Kommunikoinnissa tärkeintä on yleensä ihmisen tuottama puhe. On monia syitä, miksi puheen tuottaminen voi olla haasteellista. AAC- menetelmät (augmentative and alternative communication) pyrkivät löytämään keinoja tukemaan ja korvaamaan

puuttellista puhetta. Tukiviittomat ovat osana AAC- menetelmiä, sillä ne painottavat lauseiden tärkeimpinä kohtia.

“Tukiviittomisella tarkoitetaan viittomakielen viittomamerkkien käyttöä siten, että niillä tuetaan samanaikaisesta puhumista ja puheen tapailua” (Huuhtanen 2011, 28). Tukiviittomien ohella käytetään aina puhetta. Puheen aikana viitotaan lauseiden tärkeimmät sanat, jotka vahvistavat puheen ymmärtämistä. Esimerkiksi lauseessa “olemme menossa ulos”, viitotaan sana ulos.

Yleisesti ajatellaan, että tukiviittomien käyttö rajoittuu vain esimerkiksi kehitysvammaisten tai kielihäiriöisten arkeen. Viittomien tarpeen arvioi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Jos ryhmässä on tukiviittomille tarvetta, ei mikään estä ottamasta niitä käyttöön kaikille lapsille. On myös ajateltu, että tukiviittomien aloittaminen varhaislapsuudessa vaikuttaisi negatiivisesti puheenkehittymiseen. Käytännön kokemus ja monet alan ammattilaisten tekemät tutkimukset kuitenkin osoittavat sen vääräksi. Tukiviittomien käyttö varhaislapsuudessa lisää lapsen mielenkiintoa osallistua vuorovaikutukseen ja tukee puheen kehitystä. (Huuhtanen 2011, 32).

5.2 Mistä tukiviittomat koostuvat?

Viittomakielessä lähes jokaiselle puhutulle sanalle on keksitty vastaava viittomakielen viittoma. Tarvittaessa viittomakielessä käytetään myös sormi-aakkosia, joilla pystytään viittomaan esimerkiksi slangisanoja, joille ei löydy omaa viittomaa. Tukiviittomien ja viittomakielen tärkein ero on, että tukiviittoessa vältetään jokaisen sanan viittomista, vaan viitotaan oleellisemat sanat. Viittomakielessä tarkoituksena on viittoa juuri se mitä puhutaan, kun taas tukiviittoessa viitotaan sanojen tarkoitus.

Tukiviittomat koostuvat siis täysin samoista viitoituista sanoista kuin viittomakielikin, mutta käyttötarkoitus (ja yleensä myös kohde) on erilainen. Viittomat koostuvat kymmenestä eri orientaatiosta, jotka määrittelevät mitä sanaa viitotaan. Orientaatiot vaikuttavat viittoman muodostamiseen ja mitä sanaa viitotaan. Nämä seikat ovat erityisen tärkeitä tukiviittoessa, sillä tukiviitottuna lauseesta jää paljon puuttumaan.

Esimerkiksi ilmeillä ja eleillä voidaan viestittää tukiviittoman yhteydessä paljon enemmän, kuin viittomalla pelkästään yksittäinen sana.

Viittomat koostuvat erilaisista orientaatioista, jotka ohjaavat viittomien kulkua. Viittomissa on tärkeää, että puhuttu puhe sekä viittominen tapahtuu samanaikaisesti, jotta vastaanottaja pysyy helposti ymmärtämään ja saamaan tukea molemmista menetelmistä. Viittomat vaativat viittojalta (esimerkiksi viittomakielentulkilta) paljon taitoja pelkän viittomisen lisäksi. Viittojan pitää pystyä eläytymään erilaisilla vartalon liikkeillä ja ilmeillä ja eleillä. Lisäksi usein epäkohteliaana pidettyä osoittelua käytetään viittoessa.

5.3 Tukiviittomien tehtävä

Tukiviittomien tärkein tehtävä on auttaa lasta tulemaan osaksi yhteisöään ja saada oma äänensä kuuluviin. Jokaisella oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Viittomat voivat auttaa kielihäiriöistä lasta muistamaan sanoja paremmin, jolloin ne tukevat myös niiden nimeämistä jo silloin kun lapsi osaa puhua. (Puheterapiaan [www-sivut](#)). Tukiviittomien käyttö ei heikennä lapsen kykyä harjannuttaa omaa äidinkieltään vaan nimenomaan on tukena kielenkehitykselle.

Tukiviittomien rinnalla käytetään aina myös muita eleitä ja puhetta. Samanaikainen puhuminen ja viittominen voi edistää puheen kehitystä ja helpottaa puheviestin ymmärtämistä. Tukiviittomat lisäävät kuulevien, puhumattomien lasten ja myös aikuistenkin kommunikointia, kun aikuisen puhe hidastuu. Jos puhe alkaa sujumaan ja puhekanava aukeaa, se syrjäyttää automaattisesti viittomat. (Huuhtanen 2011, 27-28).

Viittominen vahvistaa kahden kommunikoijan katseyhteyttä. Jos kommunikointi vaatii pinnistelyä, keskustelijoiden luoma yhteys on vaarassa katketa ja asian pointti katoaa. Näköön perustuva viestintä tukee katseyhteyden muodostumista ja vahvistaa katsekontaktin luomista ja sen ylläpitämistä. Lasten kanssa tukiviittoessa tunteiden opettelu ja sanojen hallitseminen vahvistuu. esimerkiksi ”iloinen” viittomassa ei vain

hymyillä, vaan viittojan kasvojen alue erittäin tärkeä sillä sana viitotaan käsillä vartalon yläosaa myöden ja hymyillään.

Viittominen rytmittää puhetta ja hidastaa sitä ja se vaikuttaa puheilmaisun rakenteeseen ja lyhentää lauseita ja painottaa tärkeitä viitottuja sanoja. Viestinnän sisältö muuttuu vain tärkeistä sanoista koostuvaksi, jolloin keskittyy viestimään tärkeimmän asian. (Papunetin www-sivut 2020). Lapsen muiden kehityksen osa-alueiden kannalta on tärkeää, että hän ymmärtää aikuisen puheen, jotta hän voi oppia ja kehittyä.

6 TUKIVIITTOMAT KOMMUNIKOINNIN TUKENA PÄIVÄKODISSA

6.1 Lapsi tukiviittomien käyttäjänä

Tukiviittomien aloittaminen on lapselle erityisen helppoa. Lapsi mallintaa aikuisen viittoessa ja oppii nopeasti yhdistämään tekemisen tai asian sitä tarkoittavaan viittomaan. Päiväkotiryhmissä tukiviittomia harjoitellaan leikin ja lorujen avulla, jolloin tukiviittomisesta tehdään lapsille hauska tapa oppia uutta. Kun kaikki ryhmän lapset innostuvat tukiviittomien oppimisesta, myös ryhmässä oleva erityisen tuen tarpeen lapsi innostuu helpommin harjoittelemaan.

“Viittomien käyttö on pienelle lapselle motorisesti helpompaa kuin puheäänteiden erottelu ja tuottaminen. Siksi lapset oppivat viittomia monesti paljon nopeampaa kuin puhuttuja sanoja” (Viittomat kommunikoinnissa opas, 9). Tukiviittomat ovat helppo aloittaa varhain, jolloin lapsen innostus ja motivaatio oppimiseen on hyvä. Aikaisessa vaiheessa tukiviittomien aloittamisesta saadaan parhain hyöty lapsen kommunikaation kehittämisessä.

Tukiviittomien käyttö ei missään nimessä heikennä lapsen kykyä ja taitoa kehittää omaa puhettaan, vaan päinvastoin se tukee puheen kehitystä ja vauhdittaa sitä. Usein tukiviittomat vauhdittavat puheyrytyksiä ja ymmärtämiseksi tuleamista. Lisäksi

puheenkehittyessä tukiviittomat jäävät automattisesti taka-alalle kun puhe syrjäyttää tukiviittomat. Tukiviittomat sopivat kaikenikäisille ja tasoisille lapsille. Jo erittäin pienestä alkaen lapsi keskittyy vanhemman puheeseen ja samanaikaiseen viittomiseen.

Lapselle opetettavat ensimmäiset viittomat ovat kriittisessä asemassa viittomien opettelussa. Juurikin ensimmäisten viittomien avulla lapsi oivaltaa, miten ja miksi viittomia käytetään. Tukiviittomat tulee valita lapsen tuen tarpeen mukaan, ja helpointa on valita erilaisia toimintoja kuvaavia viittomia, kuten juoda tai syödä. Motivoinnin kannalta on myös tärkeää, että lapsi saa tehdä valintoja viittomien oppimisessa ja arjen kannalta tärkeiden viittomien lisäksi valitaan lapselle mieluinen viittoma kuten auto tai leikkiä (Puheterapiaan [www-sivut](http://www.sivut), 2020).

6.2 Aikuinen tukiviittomien käyttäjänä

Monet erilaiset ympäristöt vaikuttavat lapsen taitoon opetella ja oppia erilaisia tukiviittomia. Lapset viettävät päiväkodissa paljon aikaa, jolloin päiväkodin aikuisten pitäisi mallittaa lapselle tukiviittomia. Mikäli ryhmässä on kielellisiä vaikeuksia, ne tulee ottaa huomioon suunnittelussa, toteutuksessa, mutta myös lapsen arvioinnissa esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmaa tehdessä.

Lasten kielenkehityksen tukeminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa, myös niille lapsille, joilla ei välttämättä ole haasteita. Erityisen tärkeä rooli varhaiskasvatuksessa on 2-3- vuotiaiden ryhmän henkilökunnalla, jolloin kielenkehityksen haasteet tulevat näkyviin. “2-3- vuotiailla lapsilla on nähtävissä kielen kehityksen viivästymän varhaisia tunnusmerkkejä” (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 79). Jatkuva lasten kielenkehityksen arvioiminen ryhmän aikuisten kesken edistää mahdollisten haasteiden läpinäkyvyyttä.

Kaiken lapsen tukiviittomien opettelun pohjana on aikuisen innostus ja halukkuus tukiviittomien opetteluun. Tukiviittomat nähdään haasteellisena, sillä niihin ei suoraan löydy kirjallisuutta, joka opettaisi viittomaan. Viittomat opitaan mallista, joten netistä

löytyvät erilaiset videot ja kuvat auttavat tukiviittomien opettelussa. Tärkeintä onkin, että aikuinen itse tutustuu tukiviittomiin ja valitsee käyttöön vain muutaman viittoman kerrallaan. Myös aikuinen oppii lauluista ja loruista helpoiten muistisääntöjen avulla.

Viittomien oppiminen voidaan jakaa eri vaiheisiin sillä viittomien oppiminen tapahtuu eri vaiheissa sanavaraston kehittyessä. Ensimmäisessä vaiheessa ihminen käyttää vain yksittäisiä viittomia oman opettelunsa pohjalta. Yksittäiset viittomat voidaan hyödyntää, esimerkiksi lapsen toiminnanohjauksessa tai päiväohjelman strukturoiduissa. Tällaisia sanoja on esimerkiksi takki, ulos, pipo.

Opettelu toisessa vaiheessa lähi-ihminen esittää erilaisia valintatilanteita viittoen. Esimerkiksi ruokailutilanteissa lapselta voidaan kysyä ”otatko paljon vai vähän”. Kolmanteen vaiheeseen siirryttäessä viitotaan jo ne sanat, joita halutaan erityisesti korostaa lauseen yhteydessä. Nämä avainsanat ovat tärkeitä ymmärryksen ja ymmärryksi tulemisen kannalta. Yleensä avainsanat ovat verbejä tai substantiiveja.

Neljännessä ja viidennessä vaiheessa ihminen pyrkii jo lähes lausetasoiseen viittomiseen ja viittominen on automaattista. Nämä vaiheet eivät ole kuitenkaan tukiviittomien käytön ja harjoittelun kannalta oleellisia, sillä tukiviittomien tarkoituksena on nimenomaan viittoa lause niin vähillä viittomilla kuin se on ymmärrettävistä viitottuna mahdollista. (Papunetin www-sivut, 2020).

6.3 Tukiviittomat päiväkodissa

Viittomat opitaan mallista. Mitä useampi lähi-aikuinen mallintaa tukiviittomia, sitä helpommin ja nopeammin lapsi oppii käyttämään ja tunnistamaan tukiviittomia. Päiväkodissa aikuisten tukiviittotut lauseet ovat tärkeässä asemassa, sillä päiväkotia on täydellinen ympäristö arjen tilanteille, jotka ovat ehdottoman tärkeitä lapsen ymmärryksen kannalta. Tukiviittomien opettelu kannalta päiväkodin tutut laulut, leikit ja lorut ovat otollisia hetkiä. Päiväkotiryhmässä tutut laulut ovat helposti muokattavissa tukiviittomien pohjaksi. ”Lorujen ja runojen käyttö totuttaa lasta kuuntelemaan tavallisesta puhekielestä poikkeavia ilmaisuja. Tutun asian ilmaiseminen erikoisella,

yllättävälläkin tavalla kehittää puheen ymmärtämisen taitoa” (Vantaan kaupungin www-sivut 2020). Käytön aloittaminen ei vaadi esimerkiksi erityislastentarhanopettajan toivetta niiden käytöstä, vaan kuka vaan voi ottaa tukiviittomat käyttöön päivittäisten toimintojen ohella.

Tukiviittomien aloittamisessa kannattaa huomioida elementit, jotka helpottavat niiden oppimista. Päiväkodin ryhmän arjet voivat olla hieman erilaisia, joten kannattaa miettiä, mitkä ovat sellaisia sanoja, jotka toistuvat arjen tilanteissa ja juuri siinä ryhmässä useasti. Lisäksi erityisesti kannattaa kiinnittää huomio niihin lapsiin, jotka tarvitsevat viittomia eniten: mitkä ovat heidän kiinnostuksen kohteet ja keskeisimmät sanat ja asiat.

Ei ole tarkoituksenmukaista pitää kielihäiriöisen lapsen opetus päiväkodissa erillään muisen lasten ohjauksesta, vaan pikemminkin tuen tarkoituksena on poistaa ne esteet, jotka hankaloittavat hänen täysipainoista osallistumistaan koko ryhmän toimintaan. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2003, 174). Tukiviittomien käytöstä hyötyvät kaiken ikäiset lapset varhaiskasvatuksessa. Ymmäretyksi tuleminen ja oman mielipiteen kertominen on iästä riippuvainen haaste, jota voidaan helpottaa tukiviittomien käytöllä. Tukiviittomat tuovat uuden elementin esimerkiksi lauluihin niille lapsille, jotka eivät välttämättä laulun ymmärtämisen kannalta tarvitsisi viittomia.

6.4 Toiminnan tukeminen päiväkodissa

Päiväkodin kaikki ryhmän aikuiset ovat vastuullisia tukemaan suunniteltua toimintaa niiden lasten osalta, joilla on haasteita tai pulmia kielellisessä kehityksessä. Tiina Siiskosen, Tuija Aron, Timo Ahosen ja Ritva Ketosen toimittaman *Joko se puhuu?*-Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa kirja kertoo, miten päiväkodin ryhmässä voidaan vaikuttaa lapsen kielelliseen kehitykseen. Keinot ovat toiminnan kannalta konkreettisesti tehtäviä toiminnan tukemisen keinoja. Keinoja on esimerkiksi:

1. Vuorovaikutuksen tukeminen

Ryhmän aikuisten tehtävänä on tukea lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta. Suuri merkitys on myös aikuisen ohjaamalla vuorovaikutuksella kahden lapsen välillä. Kielellisen kehityksen haasteita omaava lapsi voi tarvita paljon kannattelua vuorovaikutus tilanteissa. Aikuisen tehtävä on ottaa vastaan aktiivisesti lapsen vuorovaikutuksen aloitteet ja kannustaa ja tukea niiden loppuun viemiseen. Aikuisen rooli ei ole korjata tai osoittaa lapsen virheitä kielellisissä asioissa, vaan antaa lapsen selostaa asioita itse.

2. Selkeä päivärytmi ja tutut säännöt

Selkeän päivärytmin tekeminen kantaa hedelmää myös lapsilla, joilla ei ole haasteita. Selkeys tuo lapselle turvallisuuden tunteen ja lapsi kokee, että pystyy myös itse hallitsemaan tilannetta. Kaikki ei ole uutta ja ihmeellistä eikä lapsen tarvitse pelätä tai jännittää, mitä päiväkodissa tapahtuu milloinkin. Kielihäiriöisen lapsen on vaikea hahmoittaa syy-seuraussuhteita ja ajan määreitä (tapahtumien järjestystä). Tällöin on tärkeää, että tapahtumat pääasiassa toistuvat ja rytmittyvät samalla lailla päivittäin.

3. Ennakointi ja mallittaminen

Aikuisen tehtävä päiväkodissa on ennakoida erilaisia tilanteita ja välttää lasten välisiä ristiriitatilanteita. Vaikka aikuisen roolina on myös tuottaa lapselle pettymyksiä, ja auttaa niistä yli, on turhaa aiheuttaa kielihäiriöiselle lapselle epätietoisuutta ja turvattomuuden tunnetta. Aina lapsen ei tarvitse tietää mitä tapahtuu seuraavaksi, mutta häneen liittyvät suuret muutokset on hyvä ennakoida, jotta lapsi ehtii valmistautumaan.

Ennakoinnin lisäksi kielihäiriöiselle lapselle on erityisen tärkeää aikuisen mallittaminen. Lapsi oppii uusia asioita jäljittelemällä aikuista. Aikuisen on hyvä olla leikissä mukana kertomassa ja näyttämässä leikin kulkua ja miten leikki sovussa tapahtuu. Aikuinen kertoo lapselle kielellisesti miten leikki jatkuu, mutta myös mallintaa toimintaa osallistumalla itse leikkiin. Mallittaminen auttaa lasta hänen oman toiminnan ohjauksessa sekä hänen sisäisen puheen taidot kehittyvät.

4. Kertaus ja toisto

Keskeinen piirre lapsen kielenkehityksen pulmissa on työmuistin heikkous. Lapsi saattaa unohtaa annetut ohjeet niin nopeasti, ettei ymmärrä seuraavaksi tapahtuvaa toimintaa. Aikuisen rooli on asennoitua toistamaan ja kertaamaan annettuja ohjeita selkeästi ja turhautumatta. Kun lapsella on paljon kielenkehityksen haasteita hän tarvitsee muistin tueksi kuvia ja paljon enemmän toistoja kuin ikätoverit. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2003, 175- 189).

7 TOIMINTA PÄIVÄKODISSA

Opinnäytetyötäni varten pidin Huittisissa päiväkodissa viisi erilaisella teemalla varustettua tukiviittoma-kertaa. Jokaisella kerralla oli erilainen teema, jonka pohjalta kävimme päiväkodin henkilökunnan kanssa läpi erilaisia tukiviittomia. Tavoitteena oli saada päiväkodin ryhmän aikuiset innostumaan tukiviittomista, koska niille on selkeästi ryhmässä tarvetta. Ryhmä valikoitu opinnäytetyöni kohteeksi juuri siellä olevien haasteiden ja erityistä tukea tarvitsevien lasten takia. Ryhmässä oli useampi lapsi, joka tarvitsi tukea kielellisesti.

Päiväkodin ryhmä on tavallinen päiväkotiryhmä 1-3- vuotiaille. Ryhmässä toimii varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa sekä avustaja. Ryhmän tarve tukiviittomille oli ilmeinen, sillä ryhmässä on lapsilla kielen kehityksen viivästymää ja siksi ryhmässä on myös avustaja. Ryhmän henkilökunnalle tukiviittomat olivat kuitenkin uusi asia, vaikkakin muutamalla aikuisella oli hieman taustaa tukiviittomien opettelusta aikaisemmin. Tukiviittomat palautuvat kuitenkin nopeasti mieleen harjoittelun edetessä. Toiminnot sijoituivat aamupäivään, jolloin päiväkotirytmä mahdollisti useamman aikuisen poissaolon ryhmästä. Muut päiväkodin ryhmän aikuiset paikkasivat vajetta.

Sovimme ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tapaamisista, jotka sijoituivat vuoden 2019 loppupuolelle. Kävin ryhmässä viidesti harjoituttamassa henkilökuntaa tukiviittomissa, sekä osallistumalla heidän päivittäisiin toimintoihin viittomalla

lapsille. Koska ryhmän lapset ovat vielä pieniä, he eivät juurikaan vielä viittoneet. Kiinnostusta ja innostusta tukiviittomista oli myös lasten puolelta.

Näiden viiden toimintakerran perusteella, tein opinnäytetyöhöni (Liite 1) materiaalipaketin, joka on juuri opinnäytetyöni kohteena olevalle ryhmälle suunniteltu sopiva aloituspaketti, jolla he voivat lähteä tutustumaan tukiviittomiin. Näiden tukiviittomien lisäksi, ryhmän lapsilla oli omien puheterapeuttiansa määräämiä opeteltavia tukiviittomia. Puheterapeutin tukiviittomat olivat yksilöllisesti koottuja, joten eivät vastanneet koko ryhmän tarvetta oppimiselle.

7.1 Tutustuminen

Ensimmäisen toimintakerran pohjana oli oma oppiminen tukiviittomien kurssilta. Osallistuin Porin kaupungin tukiviittomien peruskurssille jo toistamiseen, jotta sain herätettyä mieleeni taas erilaiset viittomat ja niiden käytön. Tämä kurssi olikin pohjana toimintakertoihin, joita varhaiskasvatushenkilöstön kanssa toteutimme.

Uuden aikuisen tuleminen päiväkotiryhmään on aina jännittävä tilanne, niin lapsille kuin uusille aikuisille. Olen liittynyt jo toimivaan ryhmään uutena aikuisena useasti, joten ryhmän dynamiikan järjestyttäminen ei sinänsä itseäni jännittänyt. Vaikka jokaisen päiväkodin päivärytmi on pääpiirteittään samanlainen, oli kuitenkin tarpeellista tutustua ensimmäisellä kerralla ryhmän päivärytmiin ja millainen käytännön toimintaympäristö on. Lisäksi lapsiin tutustuminen vie aina oman aikansa, ja halusinkin ensimmäisellä kerralla tutustua lapsiin ja antaa lasten tutustua minuun. Päivä oli otollinen uuden aikuisen liittymisen sillä lapsia oli suhteellisen vähän paikalla ja myös henkilökunnalla oli aikaa tutustua minuun ja kertoa ryhmän toiminnasta.

Ensimmäisellä kerralla oli tarpeen arvioida, miten ryhmän aikuiset osaavat tukiviittomia ja millainen tausta heillä on tukiviittomien kanssa. Ryhmän aikuisten tukiviittomataidot olivat ruosteessa, mutta innostusta niiden oppimiseen ja käyttämiseen kyllä löytyi. Tukiviittomia oli kuitenkin jonkin verran ryhmässä käytetty lähinnä varhaiskasvatuksen opettajan toimesta. Lisäksi oli tarpeellista tietää, miten suuri osa

tämän ryhmän lapsista oikeasti hyötyisivät tukiviittomien käytöstä. Keskustelut ryhmän aikuisten kanssa paljastivat, että ryhmässä todellakin on tarvetta, sillä muutamalle lapselle annetaan puheterapiaa kielen kehityksen haasteiden takia. Toimintakertoihini osallistui ryhmästä kaksi lastenhoitajaa sekä ryhmän avustaja.

7.2 Luonnolliset viittomat

Ensimmäisellä varsinaisella toimintakerralla pääsimme aloittamaan tukiviittomat. Päiväkodissa järjestettiin ryhmän aikuisille mahdollisuus osallistua järjestämääni toimintaan noin tunnin ajaksi. Ensimmäisen kerran kartoituksen perusteella totesimme ryhmän aikuisten kanssa, että aloitamme tukiviittomat perusteista ja valitsemme vain muutamia sanoja tai lyhyitä toivotuksia, joita ryhmässä aletaan käyttämään.

Ensimmäisen kerran kantavana teemana oli herätellä aikuiset miettimään viittomien merkitystä ja niiden opettelun helppoutta. Käsittelimme niin sanotut luonnolliset viittomat, joita jokainen osaa jo ilman erityistä oppimista. Luonnolliset viittomat ovat alitajuisesti tulevia käden liikkeitä puheen yhteydessä, esimerkiksi ”juosta” viittoma on helposti esitettävissä käden liikkeillä näyttäen juoksua. Lisäksi pohdimme mistä tukiviittomia voisi opetella itsenäisesti esimerkiksi internetistä.

Tälle kerralle ryhmän aikuiset eivät vielä osanneet esittää toiveita, joten otimme niitä viittomia, joita olin kerralle valinnut, sekä näytin heille tukiviittomia, joita harjoitusten aikana tuli mieleen. Kävimme tunnin aikana läpi esimerkiksi, miten tervehditään viittoten sekä sanoja kuten aamu, huomenta, mennään ja kuunnellaan. Lisäksi harjoittelimme esimerkiksi miten tukiviittotaan tervehdyksiä kuten hyvää huomenta tai näkemiin. Kävimme myös lyhyesti läpi, mikä tukiviittomissa on tärkeintä ja miten se eroaa tavallisesta viittomakielestä.

7.3 Päävärit, eläimet ja ajankohtaiset lorut

Kolmannelle kerralle ryhmän henkilökunnat esittivät toiveita, mistä tukiviittomista heidän olisi helpoin lähteä liikkeelle ja mitkä ovat jo jotenkuten hallussa. Kävimme

aikuisten kanssa läpi päävärit ja erilaiset eläimet. Keskityimme esimerkiksi eläimissä sellaisiin, jotka ovat nyt ajankohtaisia kirjojen ja lorujen muodossa ryhmässä.

Koska toimintakerta sijoittui marraskuun loppuun vuonna 2019 kävimme läpi myös talveen ja joulukuun liittyvää sanastoa, kuten lumi, rakennella, talvi ja joulupukki. Lisäksi jokaisen toimintakerran lisäksi osallistuin ryhmässä myös päivällä järjestettyyn toimintaan. Tällä kertaa lapsilla oli ohjelmassa vapaata leikkiä, jossa viitoin lapsille leikkiin liittyviä sanoja. Lapset kiinnittävät huomiota viittomiini, vaikkakaan eivät osanneet viittoa takaisin.

7.4 Päivittäiset toiminnot

Neljäs harjoittelukerta oli erittäin sujuva. Olin tutustunut ryhmän aikuisiin ja he osasivat kyseenalaistaa ja kysellä eri viittomien tarkoituksia ja myös sellaisia sanoja, joita en ollut kerralle ajatellut. Jokaisella kerralla kertosimme edellisellä viikolla harjoitellut tukiviittomat ja otimme lisäksi aina uusia harjoitusta varten.

Päivittäisten toimintojen kannalta on monta tärkeää sanaa, joita lapsi tarvitsee mikäli ei täysin ymmärrä puhekieltä. Tällä kerralla keskityimme tukiviittomaan ohjeistuksia, joita aikuiset antavat lapsille. Lisäksi osallistuin enemmän lapsien toimintaan, jotta tukiviittomat tulivat konkreettisesti heti käyttöön lasten kanssa. Tukiviitoin lapsille heidän leikkinsä aikana ja toimin yhtenä aikuisena ryhmässä.

Kävimme läpi päivittäistoimitoihin liittyviä sanoja ja lausahduksia, kuten mennään ulos, lopeta, siivotaan. Opetellut tukiviittomat olivat tulleet jo käyttöön ryhmässä ja niitä käytettiin siellä ryhmän aikuisten toimesta päivittäin. Lapset eivät vielä tukiviittomista välittäneet, mutta seurasivat aktiivisesti aikuisten viittomista.

7.5 Kertausta ja uuden oppimista

Viimeisellä harjoittelukerralla kertosimme ryhmän aikuisten kanssa kaikki aikaisemmat tukiviittomat. Lisäksi kävimme läpi puheterapeutin antamia tukiviittomia, joita ryhmässä olevat lapset harjoittelivat kotona. Lapset viettävät päiväkodissa paljon

aikaa, jolloin ovat aktiivisimmillaan. Näinä hetkinä on myös hyvä harjoitella tukiviittomia säännöllisesti. Oli ilo kuulla, kuinka ryhmässä oli jo otettu käyttöön tukiviittomia ja varhaiskasvatuksen henkilöstö oli valinnut ryhmälle tutun laulun, johon lisäsivät viittomia lapsille näytettäväksi.

Kävimme läpi myös ryhmässä käyvän puheterapeutin antamia tukiviittomia, joita osa ryhmän lapsista harjoittelivat myös kotona. Lasten oppimisen kannalta on tärkeää, että samat viittomat toistuvat niin kotona, kuin päiväkodissa, joten oli luonnollista tuoda samat viittomat käyttöön myös siellä. Ryhmän aikuisten viittominen alkoi sujua hyvin ja harjoittelun tuloksena oli myös jäänyt mieleen useita eri viittomia, joita kertojen aikana oltiin harjoiteltu.

Työn liitteeksi (Liite 1) on lisätty materiaalipaketti, jonka tarkoituksena on helpottaa arkitilanteissa päiväkotiryhmän aikuisten tukiviittomista. Viittomat on jaettu tilaajan toiveen mukaan aihealueisiin ja rajattu vain tarpeellisiin ja ensiaskeliin tukiviittomien käytössä. Näiden tukiviittomien käyttöön ottaminen lisää lasten aloitekykyä oppia uusia viittomia ja helpottaa arjen tilanteiden ymmärtämistä.

8 POHDINTA

Koko projektin ja opinnäytetyön pohjana on ollut oma innostumiseni tukiviittomien käyttämiseen ja niiden opettamiseen. Tukiviittomien käyttö on onneksi lisääntynyt ryhmissä ja on edelleen erittäin tarpeellinen apuväline niin erityisten lasten, kuin ihan tavallistenkin lasten pedagogiikassa.

Yhteistyö päiväkodin ja tilaajan Huittisten kaupungin varhaiskasvatuksen erityisopettaja kanssa oli mielestäni mutkatonta ja joustavaa. Sain erittäin hyvän vastaanoton tullessani ryhmään ja vastassani oli erittäin ammattitaitoisia ja motivoituneita työntekijöitä. Työlleni oli selvästi tilausta, sillä ryhmän aikuiset olivat kyllä

innostuneita tukiviittomien käytöstä, mutta aika ja mahdollisuudet niiden harjoitteluun olivat rajalliset.

Materiaalin tarkoituksena on helpottaa arjenteiloissa tarvittavien tukiviittomien mieleen palauttamista ja niiden opettelua. Internet ja muut kanavat ovat täynnä erilaisia viittomia niin kuvallisessa ja videoidussa muodossa. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, että viittomat ovat helposti saatavilla, sekä ne on rajattu tärkeimpiin ja oleellisimpiin päiväkodin rytmiin mukaan. Materiaalien lisäksi osallistuin ryhmän toimintaan ja pyrin innostamaan aikuisia harjoittelemaan ja oppimaan uutta. Joskus videoista ja kuvista on vaikeaa hahmottaa oikea viittoma. Käytännön harjoittelu ja viittomien oikeellisuus olivat tärkeitä onnistumisen osalta.

Ohjauksesta teki helppoa ryhmän aikuisten motivaatio, kyseleminen ja innostuminen. Aikuiset olivat aidosti kiinnostuneita ja keskittyivät erittäin hyvin kertoihin joista pääsivät konkreettisesti harjoittelemaan viittomia. Näiden kertojen pohjalta olikin otollista tehdä juuri tuolle ryhmälle tarkoitettu materiaalipaketti. Tiesin, mitä viittomia olimme jo harjoitelleet ja mitkä olisivat vain pienen muistutuksen tarpeessa.

Koen, että tukiviittominen ja kommunikatiivisten apuvälineiden käyttö on tämän päivän varhaiskasvatuksessa ehdottomia toimintavälineitä. Entistä enemmän lapset tarvitsevat ymmärtämisen ja rauhoittumisen tueksi erilaisia apuvälineitä ja keinoja, joita päiväkodin henkilöstö voi tarjota. Opinnäytetyön toimintaosuus oli varmasti hyödyllinen ryhmän aikuisille ja antoi myös heille ammatillista osaamista ja kehittämisen innostusta jatkoon. Lisäksi koen, että ryhmän lapset hyötyvät tukiviittomien käytöstä paljon, oli heillä sitten kielellisiä vaikeuksia tai ei.

Ammatillisesti opinnäytetyöni kehitti osaamistani monella eri osa-alueella. Ohjaamiskokemus on erityisen arvokasta. Pääsin ohjaamaan sekä lapsia, että ryhmän aikuisia. Tulevana varhaiskasvatuksen opettajana koen, että myös tiimin toimivuus ja roolini tiiminvetäjänä kehittyi opinnäytetyön ohjauskokemuksen myötä. Sain uutta innostusta varhaiserityiskasvatukseen, joka on lisääntyvä varhaiskasvatuksen osa-alue. Olen oppinut paljon Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunitelman perusteita ja saanut käytännön tietoja ja taitoja materiaaleja tutkiessani. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöni

on ollut erittäin mielenkiintoinen ja opettavainen matka lasten kielelliseen kehitykseen ja tukivittomiin.

LÄHTEET

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2018. Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kunnari, S & Savinainen-Makkonen, T. 2012. Pienten sanat : Lasten äänteellinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Siiskonen, T., Aro, T. & Ketonen, R. 2003. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huhtanen, K. 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki, opas Viittomat kommunikoinnissa.

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki, opas kommunikoinnin apuvälinepalveluihin.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Tampere: Tammer-paino Oy.

Nurmilaakso, M. 2011. Lapsi ja kieli- Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Takala, M. & Sume, H. 2016. Kieli, kuulo ja oppiminen. Oy Finn Lectura Ab.

Huhtanen, K. 2005. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhaten taitteessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Tetzner, S. & Martinsen, H. 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. 2009. Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Gaudeamus.

Salonsaari, M., Haaksilahti, T., Laatikainen, S. & Raino, P. 2012. Viiton ja ohjaan. Helsinki: Opetushallitus.

Huittisten kaupungin www-sivut. 2020. Viitattu 31.3.2020. www.huittinen.fi

Opetushallituksen www-sivut. 2020. Viitattu 17.1.2020. <https://www.oph.fi/>

Kuntaliiton www-sivut. 2020. Viitattu 28.1.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/>

Finlex www-sivut. 2020. Viitattu 2.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L1P3>

Aivoliiton www-sivut. 2020. Viitattu 14.1.2020. https://dyajet-wym1cg9.cloudfront.net/assets/files/6381/aivoliitto_kehityksellinen_kielihairio.pdf.

Käypähoidon www-sivut. 2019. Viitattu 20.12.2019. <https://www.kaypa-hoito.fi/hoi50085#R2>

Aussie Deaf Kids www-sivut. 2020. Viitattu 13.4.2020. <https://www.aussiedeaf-kids.org.au/>

Puheterapiaan www-sivut. 2020. Viitattu 15.2.2020. http://www.puheterapiaan.fi/uploads/1/1/6/3/11634500/tukiviittomat_-mit%C3%A4_miksi_miten.pdf

Papunetin www-sivut. 2020. Viitattu 17.2.2020. <https://papunet.net/tietoa/viittomien-vahvistaa-puhetta>

Papunetin www-sivut. 2020. Viitattu 22.3.2020. <https://papunet.net/tietoa/viittomien-oppimisen-vaiheet>

Vantaan Kaupungin www-sivut. 2020. Viitattu 1.4.2020. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/113895_75463_nettilapsen_puheen_tukeminen_esite_net.pdf

MATERIAALIPAKETTI TUKIVIITTOMIEN KÄYTTÖÖN

PERHESANASTO

Perhe

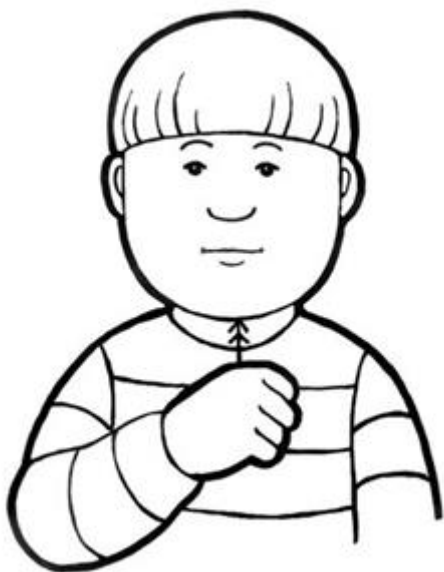
Äiti

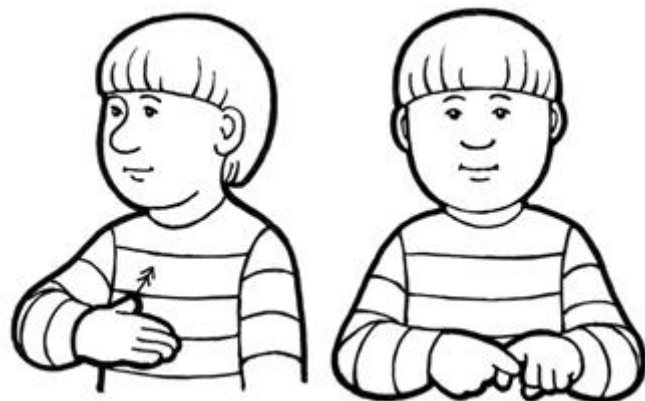
Isä

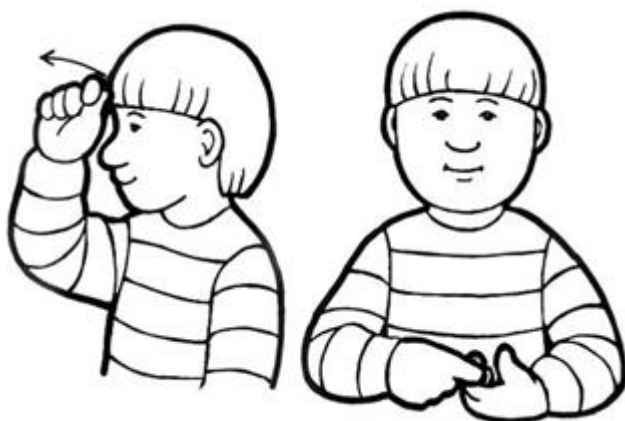
Mummo

Vaari

Sisko

Veli

TUNTEET JA AISTIT

Iloinen

Surullinen

Nauraa

Itkeä

Ikävöidä

Pelottaa

Sattua

Väsynyt

Tylsistynyt

Jännittynyt

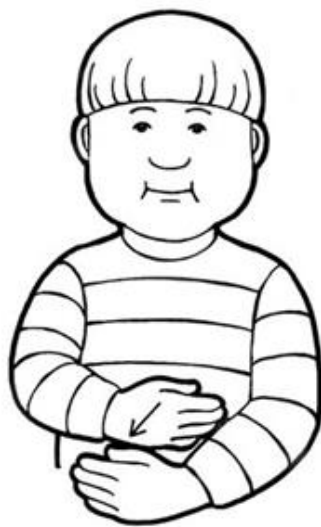
PÄIVITTÄISTOIMINNOT

Jano

Nälkä

Kylläinen

Kipeä

Aamupala

Välipala

Syödä

Juoda

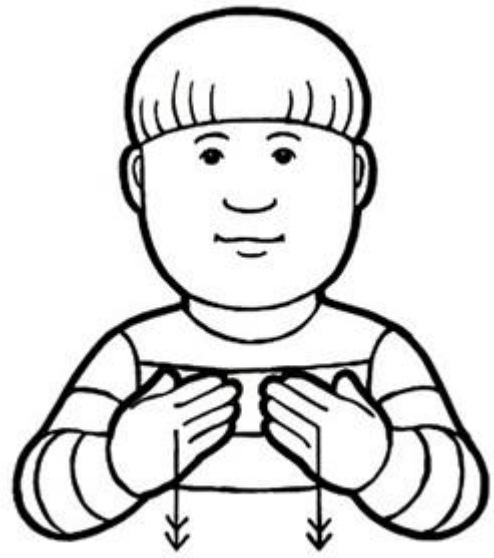
Paljon

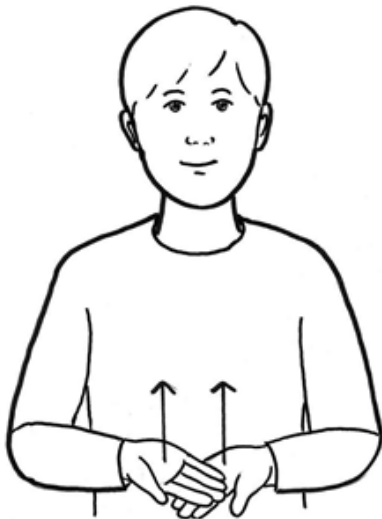
Vähän

Pyytää

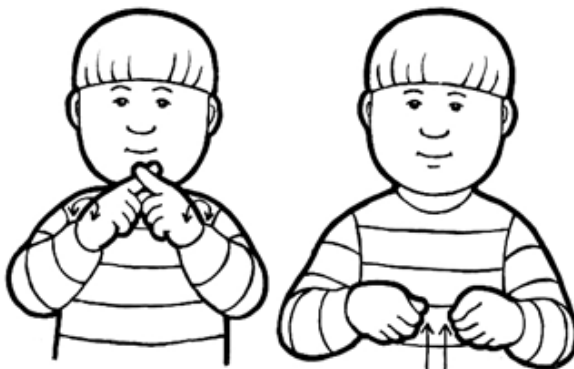
Pukea

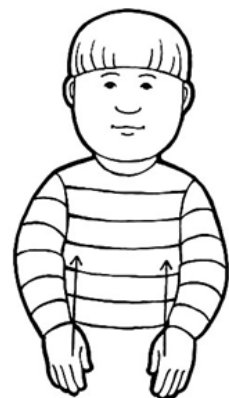
Auttaa

Riisua

Sukat

Housut

Paita

Hame

Takki

Haalarit

Kengät

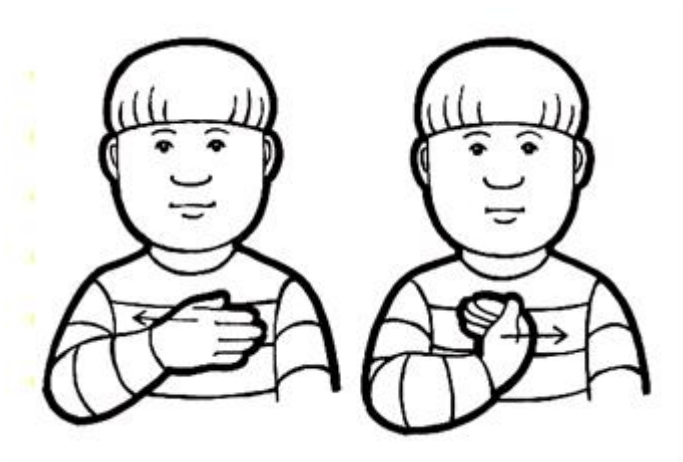

Hanskat

Hattu

WC-SANASTO

Vessa

Kakata

Pissata

Pestä kädet

Saippua

TOIMINTA

Pelata

Rakentaa

Nukke

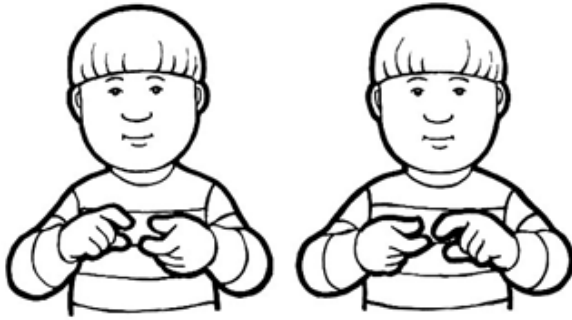
Auto

Juna

Palapeli

Palikka

Askarrella

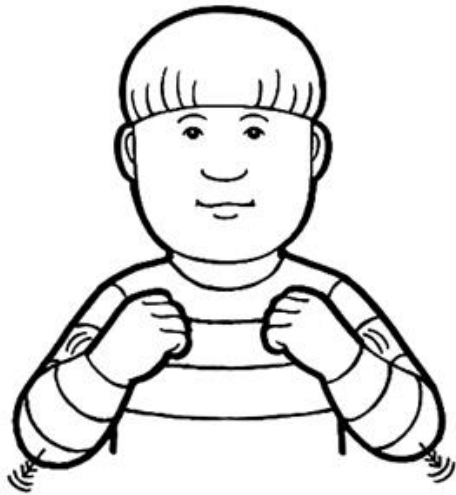
Piirtää

Maalata

Leikata

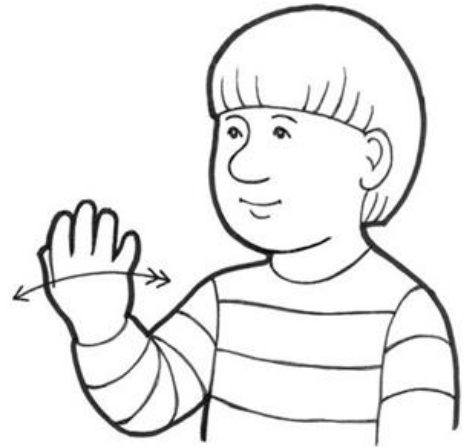
Retki

Leikkiä

Siivota

Lukea

RUOKA-SANASTO

Puuro

Leipä

Maito

Vesi

Juusto

Voi

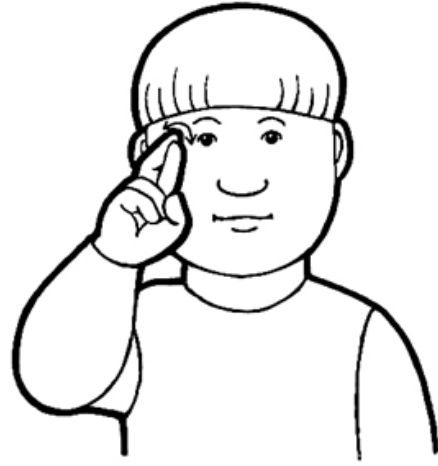
Omena

Banaani

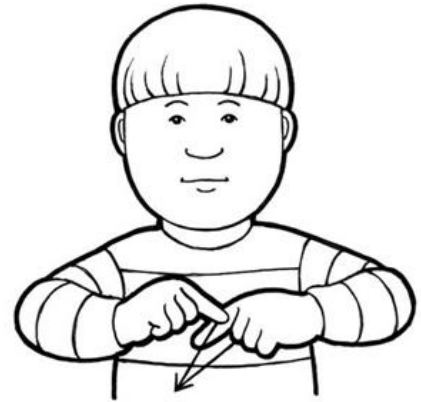
Peruna

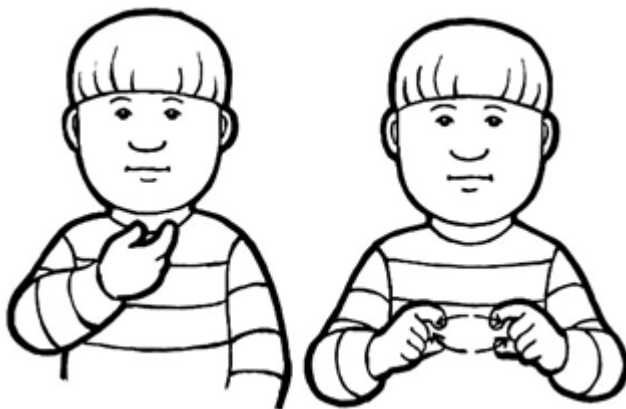
Riisi

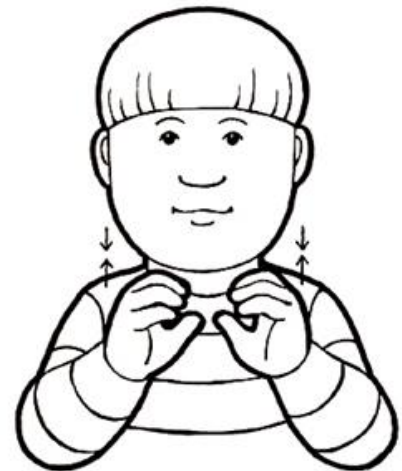
Pasta

Porkkana

Kurkku

Tomaatti

Salaatti

Liha

Kala

Kana

TÄRKEITÄ SANOJA - KIELLOT JA RAJOITUKSET

Kiitos

Ole hyvä

Anteeksi

Hyvä

Vuorotellen

Hei

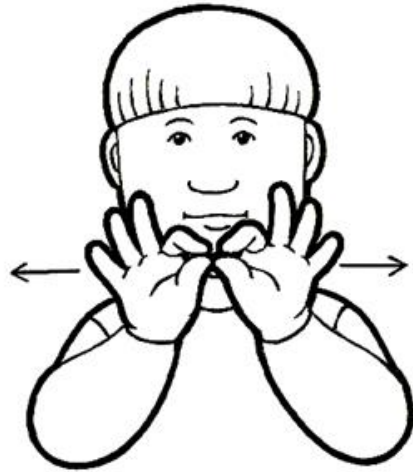
Koti

Päiväkoti

Istua

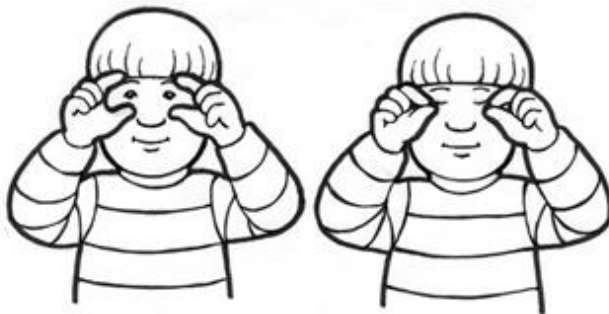
Hienosti

Aamu

Päivä

Nukkua

Ulos

Kiusata

Ei

Odota vuoroa

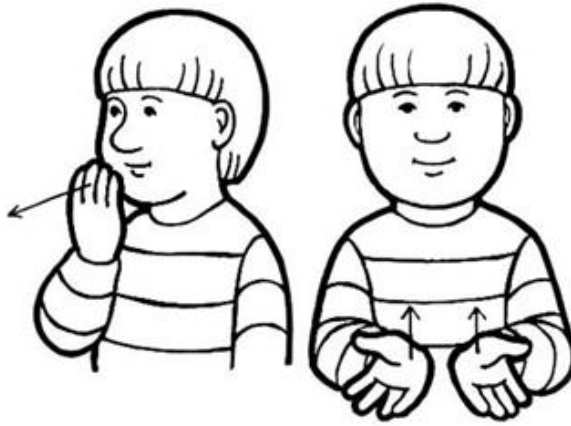
Hiljaa

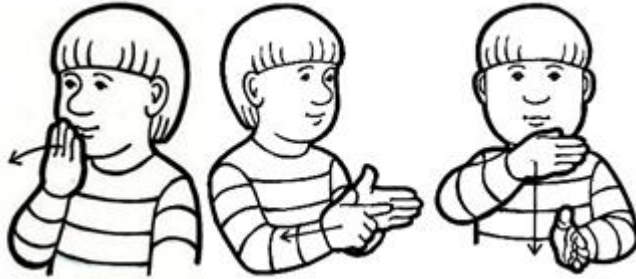
Ei tykkää

Ei saa

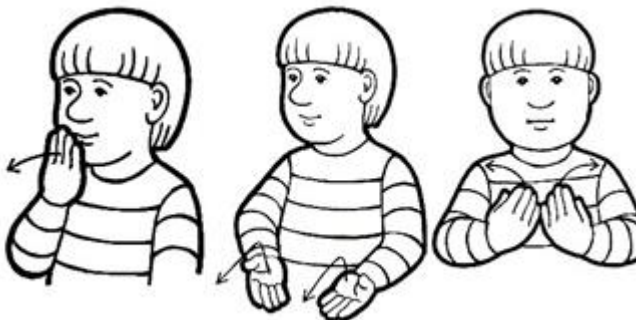
Hyvää huomenta

Hyvää viikonloppua

Hyvää ruokahalua

Hyvää syntymäpäivää